

# extremistisch

kan. En neen, ik heb daar geen a bonnement op, want het is niet mijn ding.

## Marketeers avant la lettre

Het is zowel de kracht als de zwakte van symboliek dat ze zaken vereenvoudigt. Een complex samenspel van factoren leidde tot het destructieve nationaalsocialistische gedachtegoed. De nazi's hanteerden beïnvloedingstechnieken en -technologie om de volledige natie te doen afglijden. Ze waren marketeers avant la lettre. Als geen ander wisten ze op symbolische wijze de *Volksgemeinschaft* en de op ras gebaseerde samenleving vorm te geven via onderwijs, cultuur, entertainment en terreur. Ze zetten zich af tegen de biologische 'andere' en gebruikten esthetiek, grafiek en scenografie om dat in de hoofden te prenten van hun onderdanen.

Die nazibeeldtaal bouwde voort op de ontwikkelingen van de grafiek en technologie in de jaren 20. Radio's bestonden al langer, maar de nazi's verkochten die massaal voor propaganda-doelinden. Herbert Bayer zette zijn typografie en reclamevormgeving in de Bauhaus-traditie in voor de nazitentoonstellingen 'Das Wunder des Lebens' (1935) en 'Deutschland' tijdens de Olympische Spelen van 1936. Een jaar later vluchtte hij uit het land. Hij verdroeg het niet dat zijn werk op een expo met 'ontaarde kunst' te zien was. Hugo Boss bepaalde de snit van de SA-, SS- en Hitlerjugend-uniformen. En ook BMW, Volkswagen, Bayer (IG Farben) raakten nauw verstrengeld in de structurele uitbuiting van gevangenen als slavenarbeiders. De lijst van bedrijven die betrokken waren bij het nazisme is onoverkomelijk lang en vele ervan hebben studies gemaakt over hun rol.

We rijden nog steeds met BMW's, maar sommige symbolen, namen en

## De miljoenen fans van Rammstein zijn geen aanhangers van het nationaalsocialisme

bedrijven zijn niet langer bruikbaar. Denk maar aan het hakenkruis, de merknaam Zyklon B of een Hitler-snor. Ze zijn zo vaak en zo krachtig ingezet dat we ze alleen nog maar met onbevattelijk leed kunnen associëren.

Laten we voorzichtig zijn voor we bepaalde vormen van esthetiek demoniseren, culpabiliseren en soms zelfs criminaliseren. De geschiedenis leert ons dat je de sociale polarisatie niet groter maakt als je kunst 'ontaard' noemt.

Vandaag luister ik op mijn radio, ooit een misbruikt instrument, naar een Duitse metalband die ons met zijn muziek doet nadenken over onze omgang met het verleden, het Duitse collectieve schuldgevoel en het historische besef in Duitsland. Net zoals de bijzonder sterke tv-serie *Unsere Mütter, Unsere Väter* doet. Ander format, andere stijl, andere doelgroep, maar wel dezelfde boodschap: hoe moeten wij (eren) omgaan met een beladen verleden. Een van de meest actuele thema's van deze tijd.

*Deutschland, deine Liebe  
Ist Fluch und Segen  
Deutschland, meine Liebe  
Kann ich dir nicht geben*

*(Duitsland, jouw liefde  
Is tegelijk vloek en zegen  
Duitsland, mijn liefde  
Kan ik je niet geven)*

Deutschland (2019), Rammstein

zijn. Is het mogelijk om de polariteit te ontzorgen uit het democratische kruisvat te halen?

## Olympisch sierduiken

David Van Reybrouck argumenteerde eerder al dat we af moeten van de 19de-eeuwse manier van denken: wie zien de democratie nog steeds als een stemmachine. Hij haalde daarbij het idee van onder de stof om te werken met lotingen.

Verfrissend, maar het zou al heel wat zijn als we onze 19de-eeuwse manier van stemmen informatiever maken: in het stemhokje brengen we nu alleen maar onze voorkeur uit voor een of meerdere kandidaten. Het is technisch een koud kunstje om ons ook tegenstemmen te laten uitbrengen (wie willen we niet?), of, beter nog, om gradaties van voorkeur aan te geven tussen kandidaten of partijen.

Die stemprocedures worden al gebruikt om personeel te selecteren, om wijn te be-

oordelen of bij olympisch sierduiken. Niet bepaald zaken met een groot maatschappelijk belang, en toch nemen we daarover informatievere beslissingen dan over onze nieuwe regering. Als we die procedures zouden gebruiken in het politieke forum, zouden ze een verzachtend effect hebben op de electorale polarisering: politici moeten dan niet alleen spreken voor de eigen achterban, ze moeten ook vermijden dat anderen hun een negatief oordeel geven. Ze zouden bovendien met een bredere legitimiteit kunnen regeren.

Laat de 21ste eeuw maar snel beginnen in de Wetstraat.



**TOM DE HERDT**  
Hoogleraar Instituut voor  
Ontwikkelingsbeleid en  
-beheer, UAntwerpen.

# Vlaanderen leert niet graag

**WOUTER DUYCK** merkt dat het belang van levenslang leren niet bij iedereen doordringt. Nochtans helpt bijleren om onze productiviteit te verhogen.

*Citius, altius, fortius.* Sneller, hoger, sterker: het is niet alleen een olympisch motto, maar ook een belangrijk principe voor de economie. Wie de lonen, welvaart en sociale zekerheid op peil wil houden, moet productiever worden. Een Oeso-rapport bracht deze week slecht nieuws: ons land kent een veel lagere productiviteitsgroei dan andere landen, minder dan de helft van het gemiddelde (*DS 9 juli*). Verschillende maatregelen dringen zich op: regelgeving, competitiviteit, belastingen, loonregulering. Voer voor economen. Ietwat meer verscholen in het Oeso-rapport wordt een andere bedreiging voor de productiviteit genoemd, waarover minder vaak gesproken wordt: levenslang leren. Een miskende uitdaging voor het Vlaamse onderwijs.

Op het eerste gezicht ziet de situatie er niet dramatisch uit: 40 procent van de Vlaamse volwassenen nam het laatste jaar deel aan relevante opleidingen, wat overeenstemt met het Oeso-gemiddelde. Dat is niet slecht, maar in Denemarken is dat 58 procent. Een land dat de ambitie heeft een kenniseconomie te zijn in een geglobaliseerde, competitieve wereld met veel Aziatische tijgers, moet zich allicht meer op dat cijfer richten dan op het gemiddelde.

## Weinig motivatie

Dit redelijke gemiddelde verbergt ook een aantal ernstigere problemen. Een eerste is dat onze volwassenen niet graag willen (bij)leren. 82 procent van alle volwassen Vlamingen wil(de) helemaal geen opleiding, wat hoger is dan elders. Laaggeschoolden zijn het minst overtuigd van het nut van bijkomende opleidingen. Het belang van levenslang leren is dus nog steeds niet bij iedereen doorgedrongen. Het hoeft weinig betoog dat het gebrek aan motivatie problematisch is voor de effectiviteit van de opleidingen. Die lage motivatie werd ook al in scholen vastgesteld. Vlaanderen leert niet graag. We hebben nood aan een sterkere leercultuur, aan intellectuele ambitie.

Een tweede probleem is dat in geen enkel Oeso-land, behalve in Japan, minder diploma's hoger onderwijs door volwassenen gehaald worden dan in Vlaanderen. Hier is dat 6 procent van de diploma's, terwijl het gemiddelde 20 procent is. In Denemarken halen tien keer meer volwassenen een diploma hoger onderwijs dan hier. Onze universiteiten realiseren amper 8 procent van het levenslang leren in formele context, onze hogescholen 13 procent.

Dat is vreemd, aangezien onze instellingen grote inspanningen doen, met een aanbod van permanente vormingen, flexibele leertrajecten en bijzondere statuten voor werkstudenten. Ze leiden er blijkbaar onvoldoende toe dat werknemers of werklozen de weg naar het hoger onderwijs vinden. Nergens is het hoger onderwijs minder relevant voor volwassenen. En wie wel de weg vindt, heeft vaak al een diploma, terwijl de meeste winst te rapen valt bij de anderen. Veel succesvoller zijn

de centra voor volwassenonderwijs, het tweedekansonderwijs en de avondscholen. Onze hogescholen en universiteiten moeten dus veel sterker bijdragen tot levenslang leren, zodat nieuw menselijk kapitaal aangevoerd kan worden. Dat is nodig, omdat het in de dienstensector is dat de productiviteitsgroei afneemt, wat problematisch is voor een land dat een kenniseconomie wil zijn.

De Oeso wijst ook op de verantwoordelijkheid van de overheid, die de investering per student voor hoger onderwijs de laatste tien jaar met meer dan 15 procent verlaagde. Dat kan een land of regio dat ook qua innovatie en technologie wil meedraaien aan de top zich niet permitteren. Onderwijs, wetenschapsbeleid, onderzoek en innovatie zijn het beslag voor de taart van de toekomst. Als onze bedrijven vacatures creëren voor hoogopgeleide werknemers, moeten we maken dat die er zijn.

## Het heeft weinig zin te orakelen over 21ste-eeuwse vaardigheden als mensen niet kunnen lezen en tellen

Een derde probleem is dat het gemiddelde voor levenslang leren grote verschillen verbergt. Terwijl 65 procent van de hoogopgeleiden een opleiding kreeg, is dat maar voor 20 procent van de laaggeschoolden het geval. Amper vier landen scoren slechter. Bij migranten is dat 25 procent, ook al zijn ze drie keer vaker laaggeletterd. De winst die te rapen valt voor taal en rekenen, is immens. Zeker voor wie het secundair onderwijs verliet zonder die basisvaardigheden te beheersen. Het heeft weinig zin te orakelen over 21ste-eeuwse vaardigheden, over creativiteit, over samenwerken als mensen niet kunnen lezen en tellen.

## Bedrijven moeten scholen zijn

Dit is geen zaak van het onderwijs alleen. Heel wat opleidingen vinden plaats in onze bedrijven. De Oeso pleit terecht voor een uitbreiding van de verplichte twee dagen opleiding per jaar naar vijf dagen, voor elke medewerker. Het is een haalbare uitdaging, die vereist dat ook in hr-afdelingen een cultuur van levenslang leren belangrijker wordt. Zoals de secretaris-generaal van de Oeso zegt, moet elk bedrijf ook een school zijn. Onze onderwijsinstellingen moeten daarvoor de meest evidente gesprekspartner zijn van onze bedrijven.

In Vlaanderen stopt leren al te vaak bij de proclamatie van het secundair of hoger onderwijs. De creatie van een cultuur van levenslang leren vereist een extra inspanning van onze universiteiten, onze hogescholen, onze bedrijven én van onze bevestiging. Hogeropgeleide volwassenen zijn welvarender, gelukkiger en gezondere Vlamingen.



**WOUTER DUYCK**  
Professor cognitieve  
psychologie (UGent)

## CORRECTIES & AANVULLINGEN

**Woonbonus.** De aankoop van een tweede woning komt niet standaard in aanmerking voor de woonbonus, meestal is dat niet zo (*DS 10 juli*).